

Оксана Тищенко

УДК 811`.161.2:373.374

Варіантність заголовних одиниць у Звенигородській картотеці А. Ю. Кримського

У статті актуалізовано питання живої мови як лінгвістичного джерела, зокрема для лексикографічного кодифікування узусу; розглянуто важливий для поновлення української ідентичності лексичний матеріал – фрагмент Картотеки Звенигородщини А. Ю. Кримського (КЗ) як компонент лексико-ілюстративної основи «Російсько-українського словника» за ред. А. Ю. Кримського та С. О. Єфремова (1924–1933). З'ясовано особливості варіантів – лексичних, фонетичних, акцентуаційних, морфологічних – як на рівні мікроструктури (у складі заголовного елемента картки), так і на рівні макроструктури КЗ (як заголовного слова); описано похідні заголовні одиниці.

Ключові слова: Агатангел Кримський, лінгвістичне джерело словника, жива мова, польові записи, Картотека Звенигородщини, Архівна картотека, варіантність заголовного елемента картки, похідні одиниці.

Оптимальне лексикографування мови потребує створення лексико-ілюстративної бази на методологічно надійних засадах джерельної основи словника. Про вагомість питання джерел мовного матеріалу та їхнього опрацювання в словниковому контексті свідчать ґрунтовні дослідження таких українських мовознавців, як Б. Д. Грінченко, А. Ю. Кримський, Є. К. Тимченко, С. І. Головащук, П. Й. Горецький, В. В. Німчук, М. М. Пешак, Н. Ф. Клименко, М. М. Пилинський, Л. М. Полюга, Л. С. Паламарчук, В. О. Винник, С. Й. Караванський, І. С. Гнатюк, Б. К. Галас, І. А. Самойлова, Є. А. Карпіловська, А. М. Нелюба, О. О. Тараненко, Т. В. Цимбалюк-Скопненко, Л. В. Мовчун, В. Ф. Старко та інші. У результаті ретельного добору й опрацювання джерел поставала мовна база – картотека цитатного типу, тобто збірка карток-ілюстрацій лексико-фразеологічного ресурсу української мови, як-от картотека для укладання словників української мови в контексті діяльності Комісії для складання Словника живої української мови (КСЖУМ) (1918 р.). Сьогодні функцію картотеки почасти виконують мовні корпуси (спільні та відмінні спроможності картотеки та корпусу не є предметом цього дослідження).

З-поміж усіх типів мовних джерел у різний час розвитку словникової справи різної ваги набувала *жива мова*¹, зокрема т. зв. *польові записи*: ними послуговували-

¹ Сучасне мовознавство послуговується термінами *жива мова* і *живе мовлення*, проте їх чіткого визначення немає як у термінологічних словниках, так і в науковій мовознавчій літературі. Певною мірою синонімами до цих термінів є назви *усна мова*, *розмовна мова* (*мовлення*), *усна публічна мова* (*мовлення*) (див. відповідні статті в енциклопедії «Українська мова»: Д. Х. Баранника «Усна мова», С. Я. Єрмоленко «Усна публічна мова» та «Розмовна мова»). Пор. також із поняттям *усна літературна мова* (*повсякдення*) в дослідженні С. П. Бирик, *мова реальна*,

ся в КСЖУМ для укладання «Російсько-українського словника» за ред. А. Ю. Кримського та С. О. Єфремова (1924–1933) – першого українського словника нормативного плану; саме вони посідають друге місце в цитатній частині словникової статті (хоча й істотно менше – четверту частину від художніх) [Поздрань, 139]. Така тенденція панувала й раніше – у «Словарі української мови» за ред. Б. Д. Грінченка. Від 30-х рр. ХХ ст. академічні словники вже не паспортизували живої усної мови для ілюстрування реєстрових одиниць, покладаючись на друковані книжні тексти, частково апелюючи, однак, і до принципу опертя на живу мову [Паламарчук, 1967; 1973].

Традиційно живу мову розуміють як форму усної літературної мови в повсякденному побутовому спілкуванні з комунікативною та когнітивною функцією. Сьогодні актуалізації живої мови як джерела для словників сприяє поширення усно-писемної розмовно-книжної мови спілкування в засобах масової комунікації, насамперед в інтернеті. Уважаємо за потрібне відновити практику введення до лексико-ілюстративної бази зразків живої мови як одного з різновидів первинних джерел. У цьому контексті варто посилити вивчення словникового надбання золотого періоду української лексикографії 1920–1930 рр. ХХ ст., коли жива мова становила істотну частку джерельної бази нормативних словників. Зокрема, істотного значення це набуває на тлі мовно-культурної деколонізації українського інфопростору [Тищенко, 2019; Проект..., 2022].

У такому напрямі актуальним є дослідження доробку А.Ю. Кримського – польових записів живого мовлення на Звенигородщині. Розглядаємо ці матеріали – Картотеку Звенигородщини (далі – КЗ) – як лінгвістичне джерело в складі Архівної картотеки¹ (АК) та елемент джерельної основи «Російсько-українського словника» за ред. А. Ю. Кримського та С. О. Єфремова (1924–1933); досліджуємо КЗ за допомогою інструментарію електронної системи та сайту «Архівна картотека»² [АК, 2018] (рис. 1).

А. Ю. Кримський з юних літ усвідомлював силу національного стрижня української мови, виборював для нього місце в лінгвістичних студіях зі щирих прагнень, хоч і потерпав від цього: «Колись я в “Правді” писав про язикове питання, та, на лишенько, не дуже дбав про точність виразу кожнісінького речення. Ого-ж один дописуватель причепив ся, та й замість дивити ся на суть речі, почав розбирати мої моральні якості. Навчений досвідом, я вже застерегаю читача, котрий захтів-би в міні шукати брак патріотизму, що я сам не тільки націонал, але навіть пишу патріотичні вірші. ..Чи вони те-ж, замість будити любов до України, тільки дзижчать та бреньять мов мухи, а Україна “з досади мліє”, про то судити вже не моє діло, але-ж

жива на противагу синтетичній мові Г. С. Сковороди у Ю. В. Шевельова, *мова з уст народу, народна мова* у Б. Д. Грінченка та ін.

¹ АК – лексико-ілюстративні матеріали Комісії для складання словника живої української мови, яка в 20-х рр. минулого століття уклала «Російсько-українського словника» за ред. А. Ю. Кримського та С. О. Єфремова (1924–1933). Уперше від 30-х рр. картотека стала об’єктом наукової уваги саме як матеріали репресованої Комісії, понад півстоліття їх вважали втраченими [Тищенко 2020].

² Проект реалізовано 2018 р. за підтримки Українського культурного фонду.

видно, що потребу патріотичних писань я признаю»¹ [Хванько, 1891]. Як відомо, запал дослідника не згас до кінця його віку. Учений прагнув створення національного «російсько-українського словника, вийнятого з автентичних джерел» і саме з його допомогою сприяти вноормуванню української загальнонародної мови: на «практиці перевести очищення мови од загально прийнятих барбаризмів не так-то легко й не зручно. Певне, що хто-небудь може посунути це правило до крайности, се-б-то навіть дуже часті народні слова він схоче вважати “незрозумілими провінціалізмами” та виганяти. Де знов буде “пуризм”, інакшого сорту, але такий самий несимпатичний та несправедливий» [Хванько, 1891]. Протягом усього свідомого наукового життя А. Ю. Кримський збирав матеріали для такого словника, який би вповні міг відбити потугу української мови – від народної розмовної до книжної наукової.

Досліджуючи КЗ, ми раніше вже з'ясували її макро- та мікроструктуру, особливості змістового наповнення полів картки, оформлення її заголовного елемента: це перекладна картотека – російсько-українська та українсько-російська; картка містить заголовний елемент – слово, описову конструкцію, зокрема сталу словосполуку (далі – ОК, ССС), цитату-ілюстрацію, паспорт *Звиног. (Крим)*. Картотеку А. Ю. Кримського дублювали спеціально для лексико-ілюстративної бази згаданого словника, вносячи відповідні корективи [Тищенко, 2021].

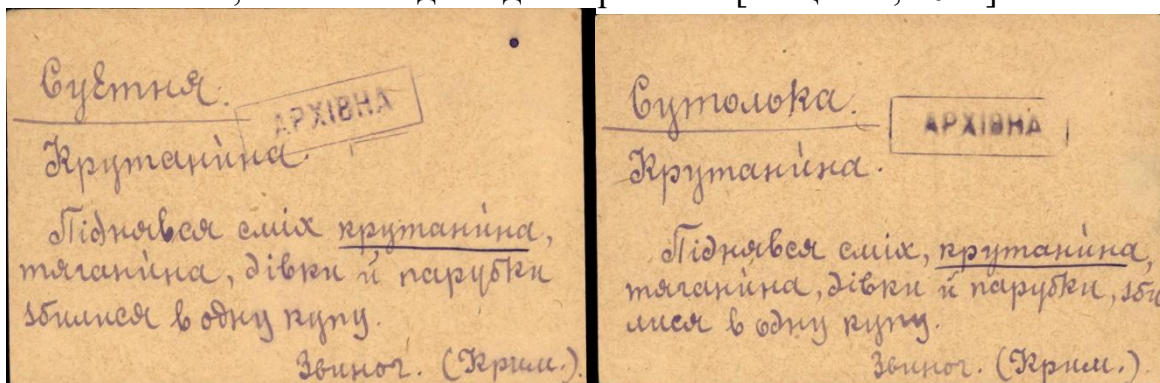

Рис. 1. Картки КЗ у складі АК Інституту української мови НАН України

У цій статті розглянемо варіантність заголовного елемента КЗ – лексичну, фонетичну, акцентуаційну, морфологічну, правописну, а також структурну: лексема / описова конструкція, зокрема стала словосполука. Останнє питання ми частково описали в контексті структури заголовного елемента – такого його складника, як *додаткові одиниці* – слова і ОК: **Свернуться**², **Свернувшийся** (*о крови*) –

¹ Цит. мовою оригіналу.

² Приклади наводимо відповідно до правопису оригіналу. Уніфіковано подаємо: заголовні слова півжирним шрифтом з великої літери; тире між заголовними словами російською та українською мовою; крапку після заголовних слів перед ілюстрацією; після заголовного слова перед описовою конструкцією чи ССС – двокрапку, перед додатковими одиницями-варіантами – кому; поле з семантичними, граматичними та ін. характеристиками беремо в дужки; не ставимо крапку після цитати; нашу додану інформацію беремо у квадратні дужки; не наводимо паспорт джерела *Звиног. (Крим.)* у цій розвідці для економії місця; наприкінці через крапку з комою вказуємо на тип картки за вхідним словом: (ур) або (ру). Усі дані з картки подаємо скісним шрифтом.

Скєплений. *Бачите, під нігтем скєплена кров? це я дверима прибив (ру); Сбѣжавнійся Сбѣжаться Сбѣжавшийся; Пороскїдуваний – разбросанный, разсѣянный* тощо. Привертає увагу пошук стрижневого елемента в ОК та ССС (для визначення реєстрового слова картки): **Образовать. Распутица, Образовать распутицу – Пороскисати.** *Два тижні йшов дощ, дороги пороскисали (= наступала распутица) (ру).* Часом російська ОК тлумачить українське ССС: **Свердло́,** (сверло для изготовления граблей) – **Свєрдло, Свєрдло грабєльне** (ру).

Наявність **варіантів** (навіть закреслених) заголовного слова притаманна насамперед для російського відповідника. Варіантність засвідчує:

а) пошук найоптимальнішого відповідника та синонімів для української одиниці, взятої з тексту польових записів А. Ю. Кримського – перев. у тій самій картці: **Трость. Тросточка – Ковїнька.** *У панича в руках була ковїнька. А де панова ковїнька? – У кутку стоїть (ру); Раскалится, накалится.* (о многих) – **Пороспїкїтися** 1. *Хїба-ж я тїї горцики без рогача витягну? Вони-ж пороспїкалїся!* 2. *Сонце пече, я свої струменти був покинув на сонці, а вони так пороспїкалїся, що голою рукою не візьмеш* 3. *Залїзні баки пороспїкалїся* (ру); **Роженница рєдильница – Породїльница.** *Дитина – байдуже, а породїльница дуже слаба А де породїльница?* (ру); **Пóросль – растительность, растєнія** (собр). *Серед густої пóрослї* (ур); **Умчать, неґацїть – Попєрти.** *Як сїдав на коня, вкинув нашу курку в мїшок і попєрї її з собою* (ру);

б) відбиття складників семантичної структури українського слова – перев. у різних картках, з різним ілюстративним матеріалом: **Сутолока – Крутанїна.** *Піднявся смїх крутанїна, тяганїна, дївки й парубки збилися в одну купу* (ру) / **Хлопоты – Крутанїна.** *Цїлий день така крутанїна, що ї пообїдати часу не було* (ру).

Першість того чи того еквівалента теж варіюється в «перевернутих» картках з тією самою цитатою: **Темнота, мракъ – Пóнїч / Пóнїч – Мракъ, темнота.** *Засвітїть світло, бо я в пóночі нічого не знайду* (ур).

О.О. Тараненко розглядає такі типи мовних варіантів: 1) акцентуаційні – за місцем наголосу: *ма́буть – мабу́ть*; 2) фонетичні – за звуковим складом: *гикати – ікати*, зокрема регулярні орфоепічні чергування: *в – у, і – ї* тощо; повні й скорочені форми (*би – б; нехай – хай*); різні форми транслітерації / транскрипції (*Ван Кліберн – Вен Клайберн*); 3) орфоепічні – у межах акцентуаційних чи фонетичних типів: *соня[ч]ний – соня[ш]ний, Гете – Гете, разом – разóm*; 4) орфографічні: *Таллінн – Таллін*; 5) морфологічні: а) утворені різними афіксами чи відмінні парадигмою: *слїпуче – слїпучо, густї – гудїти*, род. в. *їменї – їм'я*; повні й короткі форми слів: *жодний – жоден*; б) які виявляють варіантність граматичних категорій (роду та числа) при змінній або незмінній формі слова: *лелека* (ч. і ж. р.), *галїфе* (одн. і мн.); варіанти з відмінними формальними показниками того самого роду: *вовкулак – вовкулака* (ч. р.); 6) словотвірні – розрізняються видозмінами морфем і частин слова під час словотворення: *трєохмїльїонний – тримїльїонний*; порядком компонентів: *тишком-нишком – нишком-тишком*; 7) комбіновані – розрізняються більш як однією з названих ознак: *життєвий – життьовий* [Тараненко, 2007].

Варіанти заголовної одиниці в КЗ (в українській та російській частинах) виявлено на рівні заголовних одиниць у тій самій або в різних картках. Виокремлюємо такі їхні типи.

1. Лексичні варіанти, або синоніми – різні за звучанням і написанням, але близькі або тотожні за значенням:

сѣменное дерево / сѣянецъ / самосѣвъ = сіянка: Сѣменной: Сѣменное дерево – Сіянка / Сѣянецъ – Сіянка. *Це груша не од щепи: це сіянка (ру); Сѣянецъ – Сіянка / Самосѣвъ – Сіянка.* *Ці грушки можна й повирубати: це-ж сіянкi (ру);*

суетня / сутолока / хлопоты = крутаніна: Суетня – Крутаніна / Сутолока – Крутаніна. *Піднявся сміх крутаніна, тяганіна, дівки й парубки збилися в одну купу (ру); Хлопоты – Крутаніна.* *Цілий день така крутаніна, що й пообідати часу не було (ру);*

троичный / семиковый = клечальний: Троичный – Клечальний / Семиковый – Клечальний. *Це було в клечалну п'ятницю або суботу, – одно слово перед святою неділею (ру);*

разбросанный / разсѣянный = пороскідуваний: Пороскідуваний – разбросанный, разсѣянный. *Ці хатки – пороскідуванi по обидва боки яру (ур).*

2. Фонетичні варіанти зафіксовано значно рідше:

клечіння / клечання: Тройца: Древесная зелень на Тройцу – Клечіння (і клечання). *Це зветься клечінням – от, що зо всякого дерева наобчищають гилляк, а найбільше з липи і кленка, і квічають геть у хаті: коло образів, коло печі, в сінях, на дворі кругом хати (ру).*

3. Акцентуаційні варіанти:

сiйба́ / сiйба = сѣвъ: Сѣвъ – Сiйба́. *Підходить сiйба́, а де тут насіння взяти! (ру) / Сѣвъ – Сiйба.* *Вже ж і сiйба починається (ру); Сѣвъ – Сiйба.* *Але ж і сiйба починається Все помололи, навіть і на сiйбу не зоставили (ру);*

4. Морфологічні / словотвірні варіанти більше притаманні російській частині картки:

щепка́ / щепа = скепа́: Щепка – Скепа́. *Сухий, як скепа́ (приказка) (ру) / Щепка – Скепа́.* *Худий, як скепа́. (ру).*

связь / связность = купа: Связь – Купа (ру) / Связность – Купа (ру);

раскалится́ / накалится́ = пороспіка́тися: Раскалится́, накалится́. *(о многих) – Пороспіка́тися .. Залізни баки пороспікалися (ру).*

5. Правописні (орфографічні) варіанти репрезентують форму реєстрової одиниці (як у заголовній частині, так і в цитаті) відповідно до правопису:

а) на рівні мікроструктури (у тій самій картці):

клечальний / клечалний: Троичный / Семиковый – Клечальний. *Це було в клечалну п'ятницю або суботу, – одно слово перед святою неділею (ру) – ілюстрацію зі словом клечалний наведено у двох картках однаково, так само однаково заголовне слово обох карток містить знак м'якшення;*

породильница́ / породілница: Роженица рoдильница́ – Породі́льница. *.. А де породі́льница? (ру);*

б) на рівні макроструктури (у різних картках):

тільки / тілки: Половій – Стърой масти, стъроватый. Якись половії пташкі, **тілки не перепелиці** (ур) / **Растить – Кохати.** А горіхів на вашому хуторі нема. – **То правда, тільки горіхів не кохаємо, а то все є** (ру).

Можна простежити як синхронну варіантність, так і діахронну – виявити, до прикладу, орфографічні, фонетичні та ін. варіанти (підкреслено в тексті), зіставивши КЗ із сучасними нормами, зокрема, для досліджень з розвитку правопису, виявлення правописних тенденцій, мовних об'єктивних фактів як підстав для критичного ухвалення тих чи тих рішень на сучасному етапі мовного будівництва й поновлення питомого мовного обличчя українців:

а) правописні варіанти: **Семиковий – Клечальний.** Це було в клечалну **п'ятницю** або суботу, – одно слово перед святою неділею (ру); **Хлѣв, Овечій хлѣв. – Кошара.** Дай вам Боже на оборі бика й телицю, а на кошарі - барана й ягніцю (З новорічного побажання) (ру); **Хирург – Костоправ.** Та ще хоч би костоправ у нас на селі був, а то що ж ті люди? Знають **стілки, скідки** і я! (ру); **Пороскисати.** Два тижні йшов дощ, дороги **пороскисали** (= наступала распутиця); **Пороспікатися** 1. Хіба-ж я тії горішки без рогача витягну? Вони-ж **пороспікалися!** 2. Сонце пече, я свої струменти був покинув на сонці, а вони так **пороспікалися**, що голою рукою не візьмеш 3. Залізні баки **пороспікалися**; **Свертывать – Скочувати** Роскачає вона тісто дуже тонко та повичушує, а тоді **скочує** в трубку і ріже дрібно (ру); **Толпа – Купок.** Постовпляться до **купка, тай** ані руш (ру);

б) фонетичні: **Труд, Добытое кровным трудом – Кривавиця.** Був дванацять год за старшину та тив людську **кривавицю** (ру); **Раскалится, накалится.** (о многих) – **Пороспікатися** Сонце пече, я свої **струменти** був покинув на сонці та ін.;

в) акцентуаційні: **Тайный – Скрітний** Постав вишні десь на сонці, у **скрітному** місці, де ніхто не бачить (ру) – у «Словнику української мови» в 11 т. 1970–1980 р. та «Словнику українсько-російському» за ред. А.В. Ніковського 1927 р. є тільки **скрітний** зі значеннями «замкнутий», «таємний»;

г) морфологічні: **Растрепываются – Кошлатитися.** В **його** на голові таке волосся, що, аби що, то зараз **кошлатитися** ... (ру); **Закуска – Свирина: Рубленая свинина с капустой – Зікуска.** Закуску готують так: бере капусту і гав'ядину **свинячу**, порізану дрібно на шматочки, та перекладає трохи капусти, а трохи гав'ядини, та лаврового листя та перцю й **соли** (ру).

Макроструктура картотеки засвідчує зв'язок реєстру на рівні вихідної / похідної одиниці, проілюстровані живомовним матеріалом: це відіменникові прикметники, зворотна форма дієслова тощо. **Похідні** заголовні одиниці стосуються:

- того самого значення вихідного слова: **скарб / скарбовий: Економія: Поміщицька економія** (на правобереж'ї) – **Скарб.** Часом щось він заробить чи в **скарбу**, чи в багатого мужика. (ру) / **Экономический – Скарбовий.** Зібрав на полі своє збіжжя – **тай** тоді гайда по **скарбових** полях, усі жнива. (ру);

- різних значень: **скрутити / скрутитися: Сойти: Сойти съ ума – Скрутітися.** Поки впораю вечерю, то мало не **скрутюся.** (ру) / **Свернуть – Скрутіти.** Я йому **скрутю** в'язи! (ру);

Трапляється й неоднозначне трактування: **кошлатитися / кошлатий: Шершавий – Кошлатий.** Яке у вас кумедне, **кошлате** простирядно! (ру) / **Растрепываются –**

Кошлатитися. В його на голові таке волосся, що, аби що, то зараз кошлатиться. Хустка з такого шовку, що кошлатиться (ру).

Наведений матеріал – польові записи живого мовлення на Звенигородщині – є джерелом різнопланових досліджень, зокрема вивчення мовних варіантів в синхронії та діахронії на рівні мікро- та макроструктури КЗ А. Ю. Кримського.

Джерела

АК – Архівна картотека. 2018. URL: <https://ak.iul-nasu.org.ua> (останнє звернення: 25.07.22).

Література

1. Бибик С. П. Усна літературна мова в українській культурі повсякдення. Ніжин, 2013. 589.
2. Паламарчук Л. С. Відбиття фактів усного мовлення сучасною лексикографією. *Українське усне літературне мовлення*. Київ, 1967. С. 84–93.
3. Паламарчук Л. С. Про принципи добору лексичного інвентаря для загально-мовного словника. *Мовознавство*. 1973. № 3. С. 3–11.
4. Поздрань Ю. В. «Російсько-український словник» за редакцією А.Ю. Кримського та С. О. Єфремова в історико-лінгвістичному контексті. Вінниця, 2018.
5. Проект Закону про деколонізацію гуманітарної сфери України. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-dekolonizatsiyu-gumanitarnoi-sferi-ukraini> (15.09.2022).
6. Російсько-український словник. у 4-х т. За ред. А. Ю. Кримського та С. О. Єфремова. Київ, 1924–1933.
7. Тараненко О. О. Варіанти. *Українська мова. Енциклопедія*. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2007. С. 63–64.
8. Тищенко О. М. Архівна картотека української мови в цифровому форматі: від пам'ятки мови до сучасного лексикографічного інструментарію. *Rocznik Slawistyczny. Wrocław*, 2020. LXIX. С. 185–197.
9. Тищенко О. М. Дві зауваги про добір первинних джерел до текстової бази лексикографа. *У пошуках гармонії мови. До 80-ліття від дня народження члена-кореспондента Національної академії наук України, доктора філологічних наук, професора Ніни Федорівни Клименко*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. 2019. С. 381–388.
10. Тищенко О. М. Лексична картотека Звенигородщини в джерельній основі «Російсько-українського словника» 1924–1933 років за редакцією А. Ю. Кримського. *Культура слова*. 2021. № 95. С. 90–104.
11. Хванько А. [А. Кримський]. Наша язикова скрута та спосіб зарадити лихові. *Зоря*. 1891 (27.12.1891). Ч. 24. С. 472–476. Цит. за: *Збруч*. URL: <https://zbruc.eu/node/57497> (останнє звернення: 22.07.21).

Legend

AK – Archival card index. URL: <https://ak.iul-nasu.org.ua> (last accessed: 25.07.22) (in Ukr.).

References

1. Bybyk, S. P. (2013) *Usna literary language in Ukrainian culture everyday*. Nizhyn. 589 p. (in Ukr.).
2. Palamarchuk, L. S. (1967). Reflection of oral speech by modern lexicography. *Ukrainian oral literary speech*. Kyiv. P. 84–93 (in Ukr.).
3. Palamarchuk, L. S. (1973). About the principles of lexical inventory selection for a general dictionary. *Linguistics*. No. 3. P. 3–11 (in Ukr.).
4. Pozdran, Yu. V. (2018). "Russian-Ukrainian dictionary" edited by A. Yu. Krymsky and S. O. Efremov in the historical-linguistic context. Vinnytsya (in Ukr.).
5. Draft Law on the Decolonization of the Humanitarian Sphere of Ukraine (2022). *Government portal* URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-dekolonizatsiyu-gumanitarnoi-sferi-ukraini> (15.09.2022) (in Ukr.).
6. Russian-Ukrainian dictionary: in 4 volumes. 1924–1933. Kyiv (in Rus, Ukr.).
7. Taranenko, O. O. (2007). Options. *Ukrainian language. Encyclopedia*. Kyiv: Ukrainian encyclopedia named after M. P. Desired. P. 63–64. (in Ukr.).
8. Tyshchenko, O. M. (2020). Archival card index of the Ukrainian language in digital format: from a language monument to modern lexicographic tools. *The Slavic Yearbook*. Vol. LXIX. (pp. 185–197). Wroclaw (in Ukr.).
9. Tyshchenko, O. M. (2019). Two comments on the selection of primary sources to the text base of the lexical card index *In search of language harmony*. Kyiv: Dmytro Burago Publishing House. K. (pp. 381–388) (in Ukr.).
10. Tyshchenko, O. M. (2021). Lexical Card Index A. Krymsky in the source core of the «Russian-Ukrainian Dictionary» 1924–1933 (Zvenihorod region). *Kultura slova*. № 95. P. 90–104) (in Ukr.).
11. Khvanko A. [A. Krymsky], (1891). Our language difficulties and a way to deal with disasters. *Zoria* (27.12.1891). Ch. 24. P. 472–476. Cit. for: *Zbruch*. URL: <https://zbruch.eu/node/57497> (last accessed: 22.07.21) (in Ukr.).

Oksana Tyshchenko

Variance of title units in the Zvenyhorod Card Index by A. Yu. Krymsky

The article updates the issue of the living language as a linguistic source, in particular for the lexicographic codification of usus; lexical material important for the renewal of Ukrainian identity is considered – a fragment of the Zvenihorod Card Index A. Yu. Krymskyi (ZCI) as a component of the lexical and illustrative basis of the "Russian-Ukrainian Dictionary" edited by A. Yu. Krymsky and S. O. Efremov (1924–1933). The features of variants – lexical (сѣменное древо / сѣянецъ / самосѣвъ = сїянка, суетня / суетолока / хлопоты = крутанїна), phonetic (кличїння / клечання), accentuation (сїйба́

/ сійба), morphological (связь / связность) – are clarified both at the level of microstructure (as part of the title element) and at the level of the macrostructure of the ZCI (as the title word); derived title word are described.

The presence of variants (even crossed out) of the title word is inherent primarily to the Russian counterpart. The variant evidence about: a) the search for the most optimal counterpart and synonyms for the Ukrainian unit; b) reflection of the components of the semantic structure of the Ukrainian word. The macro structure of the card file attests to the connection of the register at the level of source / derived units, illustrated by vivid material.

Keywords: *Ahatanhel Krymsky, linguistic source of the dictionary, identity of the Ukrainian language, living language, field records, Zvenihorod Card index, Archival Card Index, variant of the title element, derived units.*